

מידת הבטחון המתבטאת בשיר "עוד יותר טוב"

הרב אלי הולנדר

"כשם שפרצופיהם שונים, כך דעותיהם שונות", וכמספר האנשים - מספר הדעות. טבעם של עם ישראל לומר את אשר על ליבם ולהילחם על אמונתם, וכך בכל ענין נמצא את היהודים מתווכחים...

הוויכוח לא נחסך גם מהשיר החדש שיצא והתפשט במהרה (והגיע עד לחטופות במנהרות בעזה!): "ה' יתברך תמיד אוהב אותי, ותמיד יהיה לי רק טוב, ועוד יותר טוב, ועוד יותר טוב...".

היו שיצאו כנגד השיר, והביאו את דברי החזון איש בספר אמונה וביטחון (פרק שני פסקה א):

טעות נושנת נתאזרחה בלב רבים במושג בטחון... כי בטח יהיה הטוב... **ואין הוראה זו בבטחון נכונה... אבל ענין הבטחון הוא האמון שאין מקרה בעולם**, וכל הנעשה תחת השמש הכל בהכרזה מאתו יתברך... וכאשר האדם נפגש במקרה אשר לפי הנהוג שבעולם צפויה אליו סכנה - מדרכי הטבע לפחוד מטבעת (=מטבע) העולם, וקשת רוחו ירפהו מלזכור שאין המקרה... ושאין מעצור לה' מלהושיעו... (והבטחון הוא לזכור ש) **אין כאן לפניו שום פגע רע מיד המקרה, רק הכל מאתו יתברך בין לטוב בין למוטב**... להאמין באפשרות ההצלה, ושאין לפניו נטיה לרעה יותר מנטיה לטובה, ענין זה יקראוהו מדת הבטחון. אף... היסורים... לא המקרה פגעו, שאין מקרה בעולם כלל¹, רק הכל מאתו יתברך.

החזון איש מסביר שביטחון הוא לאו דוקא לבטוח שיהיה טוב, שהרי יתכן שיהיה "רע" דהיינו "מוטב". הבטחון הוא לבטוח שמה שיהיה - הוא משמים, בהשגחה אלוקית, ולא "במקרה".

על פי זה הקשו על מילות השיר ש"תמיד יהיה לי רק טוב, ועוד יותר טוב...". יש להעיר, שהדברים הם במחלוקת, ואף למילות השיר "יש על מה לסמוך", ואלו דברי אלוקים חיים. כך התבטא הרב שלום נח ברזובסקי, האדמו"ר סלונים, בעל ה'נתיבות שלום' (שיחה אחרי מלחמת יום כיפור², מובא ב"המעין" נ"ד):

יש דעות בענייני ביטחון, והיא גם **שיטת החזון איש** בספר אמונה וביטחון שלו פרק שני... ולשיטתו אין הביטחון שבוודאי יהיה כצד הטוב, כי מי יאמר שיהיה

¹ יש מכריזים: "אין יאוש בעולם כלל". החזון איש אומר: "אין מקרה בעולם כלל".
² בשיחה זו עורר ה'נתיבות שלום' בעקבות מלחמת יום כיפור, שבתקופה זו יש להתחזק בביטחון, ונראה שהדבר נכון גם בתקופתנו.

כן?! והאם היה לו נבואה כי יהיה טוב?! אלא האמונה היא שאין מקרה בעולם, וכל הנעשה תחת השמש הכול בהכרזה מאתו יתברך... והנה לא כן הוא דרך החסידות בעניין ביטחון, ולא כן משמעות לשון ביטחון בה'... עניין ביטחון משמעותו שבוטח בה' יתברך, אף על פי שאינו ראוי, שה' יעזור לו.

הנתיבות שלום מביא, שדרך החסידות שביטחון בה' הוא אכן שה' יעשה הטוב, טוב הנראה לאדם כטוב! ביטחון בה' היינו שאנו "בטוחים בה' יתברך שתמיד יתן לנו שפע וקדושה" (נתיבות שלום, בהר).

כדוגמת גישה זו מצינו ברא"ש (תענית א, ו):

תענית גשמים מפסיקין ביום אם ירדו להם גשמים קודם חצות... אפילו לא ירד להן כל צרכן - אוכלין ושותין ושמים ואומרים הלל... **בוטחים בנורא שירדו להם כל הצורך.**

אפילו שעדיין לא ירד מספיק גשם, כבר מפסיקים את התענית, עושים סעודה ושמחה, מתוך בטחון שהגשמים ימשיכו, ויגיעו לכמות המספקת.

החזון איש הקשה: מניין מובטח האדם שיקרה הטוב? האם על פי נבואה?! בלשון החזון איש (שם):

שכל שלא נתברר בנבואה גורל העתיד - אין העתיד מוכרע, כי מי יודע משפטי ה' וגמולותיו יתברך!?

הנתיבות שלום מביא שאלה זו (נתיבות שלום, מאמר "אמונה ובטחון"):

ישאל השואל: מהיכן נשאב הבטחון הגמור כי בודאי יושיענו? אולי ח"ו אין זה עתה רצונו יתברך להושיענו.

על קושיה זו מתרץ הנתיבות שלום, שהביטחון הוא עצמו דבר שפועל! בזכות הביטחון, אכן יהיה טוב, ועוד יותר טוב... זו לשון ה'נתיבות שלום' (בשיחה הני"ל לאחר מלחמת יום כיפור):

רק על ידי ביטחון בה' ממשיך על ידי זה ישועתו יתברך, כי אם יהודי בוטח בה' שיעזור לו... ממשיך עליו מן השמים, אף על פי שאינו ראוי לזה.

וכן כותב ה'נתיבות שלום' במקומות אחרים: "אם... יהיו מושלמים בבטחונם בה' יתברך, אזי תהיה המשכת ההשפעה מכח הבטחון... ומכח הבטחון יומשכו אליהם כל ההשפעות

הטובות... כאשר הבטחון הוא במדרגה הראויה, אזי מתנהל הכל על מי מנוחות" (נתיבות שלום, בהר). "בכח הבטחון אפשר לשנות ולהמתיק את כל הדינים" (נתיבות שלום פורים עמוד ב). "אם הוא בוטח בה" - לבטח ירחמהו ה' יתברך" (שם עמוד כ"ג³). "בכח הבטחון מבקיע יהודי את כל המחיצות" (שם עמוד כ"ו). "הבטחון הוא... בבחינת נשק סודי... שכאשר בוטח בה' נפתחים לפניו כל השערים" (נתיבות שלום, מקץ). "הבטחון הוא כעין נשק סודי המכה מלכים גדולים ויהרוג מלכים אדירים" (נתיבות שלום חנוכה עמוד י"ז⁴). ובמאמר "אמונה ובטחון" כותב ה'נתיבות שלום':

הדרך הזאת היא הדרך בה דרכו רבותינו הקדושים זי"ע מדור דור. ובמיוחד מרן הס"ק מלכוביץ זי"ע, שבבא לפניו ענין קשה ביותר, שלא היה שום דרך על פי הכוחות הטבעיים להמשיך לו ישועה, היה משפיע על היהודי שבא אליו ומשריש בו אמונה ובטחון חזק, עד שהאיש בעצמו המשיך עליו את הישועה... יברך אז שהכל נהיה בדברו, ויתחזק באמונה ובטחון כי הכל נהיה בדברו, כי אז יומתקו על ידי זה כל הדינים וימשיך ישועה.

ה'נתיבות שלום' מביא שם כראיה את דרשת הגמרא בברכות "משום דנכון לבו בטוח בה' - משמועה רעה לא יירא" (ברכות ס' ע"א).

וכך כתב החפץ חיים: "ישועת האדם תלוי לפי רוב בטחונו בה'" (דבר בעתו, שער ההתחזקות, פרק ד'). ומביא שם החפץ חיים את הפסוק "קִנְיָהּ לָהּ - וְיִשְׁעָ לָךְ" (משלי כ, כב), וכן "וְהַפְּטֹחַ בְּה' - חֶסֶד יְסֻבְּבָנִי" (תהילים לב, ל). וכן כתב החפץ חיים ב"זכור למרים" (פרק כ):

הקב"ה בעצמו שהוא מקור הרחמים והחמלה – כאשר יבטח בו האדם - בודאי יעזרנו הקב"ה להנצל מכל רע.

וכן מופיע בדברי הימים ב' (כ, כ): "...הָאֱמִינוּ בְּה' אֱלֹהֵיכֶם - וְתֵאֱמַנּוּ, הָאֱמִינוּ בְּנִבְיָאֵיו - וְהִצִּילְחֵנוּ!"⁵

³ ומסביר שם שכך ניתן להבין את דברי מרדכי ש"רווח והצלה יעמוד ליהודים". איך הוא ידע ש"רווח והצלה יעמוד ליהודים"? הוא ידע שבזכות הבטחון - ודאי ש"רווח והצלה יעמוד ליהודים".

⁴ וכותב שם שכך ניתן להבין את התנהגות החשמונאים. על סמך מה הם יצאו למלחמה מעטים מול רבים: האם יצאו למלחמת התאבדות ח"ו?! אלא, אומר ה'נתיבות שלום', היה להם נשק סודי. הם היו סמוכים ובטוחים שה' יושיעם, וידעו שבזכות הביטחון - הניצחון מובטח.

⁵ וכן ניתן להבין את הפסוק בירמיהו יז, ז: "בְּרוּךְ הַגֵּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בְּה' - וְהָיָה ה' מִבְּטָחוֹ" (הערת הרב אהרון בורנשטיין. והוסיף: הביטחון מביא ישועה שמביאה ביטחון, וחוזר חלילה).

וכן מופיע בתלמוד הירושלמי (שבת פ"ו ה"ט):

ר' חונה משתעי הדין עובדא: חד גיור הוה איסטרוולוגוס. חד זמן אתא בעי מיפיק (רצה לצאת לדרך). אמר: כדון נפקין?! (האם עכשיו זה זמן טוב לצאת?! עלולה להיות סכנה!) חזר ומר: כלום אידבקת בהדא אומתא קדישתא לא למיפרש מן אילין מיליאי?! ניפוק על שמייה דבריין (נצא ונבטח בשם ה'). קריב למכסח (חיה רעה עמדה לתקפו בדרך), יהב לה חמרה ואכלה (נתן לחיה הרעה את חמורו, והוא ניצל)... מאן גרם ליה דאישתיזיב? בגין דאתרחץ על ברייה (ניצל בזכות שבטח בשם ה')

הירושלמי מסיים בשאלה מה גרם לו להינצל? והירושלמי עונה: ניצל בזכות הבטחון שבטח בה'!⁶

גם בענין קריעת ים סוף המפרשים אומרים, שהישועה קרתה בזכות הביטחון. אור החיים (שמות יד, טו) כותב:

העצה היעוצה להגביר צד החסד והרחמים: דבר אל בני ישראל ויתעצמו באמונה בכל לבם, ויסעו אל הים קודם שיחלק, על סמך הבטחון כי אני אעשה להם נס, ובאמצעות זה תתגבר הרחמים... באמצעות מעשה הטוב נעשה להם הנס ובקע הים, כי גדול הבטחון והאמונה הלז להכריעם לטובה. ותמצא שכן היה, וצדיק הראשון הוא נחשון בן עמינדב ונכנס עד גרונו.

ובמשך חכמה (שם):

דכל בני ישראל הלכו אחרי משה כצאן אחר הרועה. אמנם בים צוה הקדוש ברוך הוא למשה שיסע אחרי העם, והמה באמונתם בו ילכו (מקדימה, ראשונים) בתוך הים, ובזכות הנסיעה שיבואו תוך המים בים - יבקע להם הים!... "ויסע מלאך האלקים ההולך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם" - זה משה שנקרא כאן "מלאך האלקים"... לכן בזכות שהלכו לים ומשה אחריהם - נבקע הים... קפץ נחשון בן עמינדב לים... - ובזכות זה יבקע הים.

⁶ אולי הדברים רמוזים גם בירושלמי ברכות (פ"ה ה"ה): "מעשה ברבן גמליאל שחלה בנו, ושלח שני תלמידי חכמים אצל רבי חנינא בן דוסא בעירו. אמר לון: 'המתינו לי עד שאעלה לעלייה'. ועלה לעלייה, וירד, אמר להו: 'בטוח אני שנינוח בנו של רבן גמליאל מחליו, וסיימו - באותה שעה תבע מהן מזון'. בפשטות ר' חנינא בן דוסא התפלל בעליה, ובזכות תפילתו הילד הבריא. אולם, בירושלמי לא כתוב שהוא התפלל, רק כתוב שהוא עלה וירד ואמר "בטוח אני...". אולי אפשר לדייק, שהריפוי, לפי הירושלמי, לא היה בזכות תפילה של רבי חנינא בן דוסא, אלא בזכות הבטחון של רבי חנינא בן דוסא:

כעין זה מופיע גם ברש"י (שם): "כדאי... האמונה שהאמינו בי... לקרוע להם היס..."⁷
ובדברי האלשיך (שם):

ויסעו בתוך היס טרם יבקע - מרוב האמנה ובטחון. ואם כן כדאי הוא זה ליעשות להם נס.

מלבי"ם (שם): "יראו אמונתם ובטחונם בה' - ובזכות זה אנוסס נס להתנוסס."
וברש"ר הירש (שם):

הצעד הראשון צריך שיעשה על - ידי העם... עליו להיות ראוי לישועה על - ידי ההוכחה המעשית שבליבו בטחון בה'... ורק אז יסלול ה' את נתיב הישועה.

עד היכן מגיעים הדברים? אומרים בשם הגר"א, שנוסחה זו, שטבועה בעולם, שהביטחון מביא לישועה ולהצלחה, נוסחה זו עובדת בכל מקרה. באופן תאורטי, אפילו גנב שמנסה לגנוב, והוא בא בביטחון מלא בה' - יצליח בגנבתו!⁸
כך מובא ב"שיעורי דעת", לרב יוסף יהודה ליב בלודז'⁹ (כרך א, שיעור ג'¹⁰):

זה שנים רבות, כמדומני שזה היה עוד בימי ילדותי, שמעתי בשם הגר"א זצ"ל (ממקור נאמן שיש לסמוך עליו), כי הגנב החותר במחירת, אם יוכל באותה שעה להיות חדור במידת הבטחון בה', יצליח גם כן בגנבתו... הבטחון בה' יתברך יועיל לו לאדם לעבור עבירה, ולהרשיע נגדו יתברך... **כי הלא מידת הביטחון - סגולה רוחנית היא, שהוטבעה בטבע הבריאה**, שאם יגיע האדם לידי מידה זו ויתקשר איתה, יפעל על ידה ויפיק את רצונו. ולכן, אילו היה אפשר לאדם להגיע למידת הבטחון בה', המשמשת סגולה להצליח, ובאותה שעה ירצה להשתמש במידה זו לדבר עבירה, יוכל להצליח. כי הטבע לא ישונה, ועושה את שלו, כמו בענייני הטבע

⁷ הן החזון איש והן הנתיות שלום כתבו שהאמונה והבטחון חד הם. נתיבות שלום ריש מאמר אמונה ובטחון: "אמונה ובטחון המה תרין דאינון חד...". חזון איש, אמונה ובטחון, ב, ב: "האמונה והבטחון אחת היא, רק האמונה היא המבט הכללי של בעליה, והבטחון - המבט של המאמין על עצמו. האמונה בבחינת הלכה, והבטחון בבחינת מעשה".

⁸ למעשה, מצב זה כנראה לא כל כך מעשי, כי יש כאן תרתי דסתרי. אם הוא באמת בביטחון שלם בה', הוא כנראה לא יגנוב... ואם הוא גונב, הוא כנראה לא לגמרי בבטחון בה'... אך באופן תאורטי - הביטחון במקרה כזה עובד. אולי תינוק שנשבה ולא יודע שאסור לגנוב, אך הוא בבטחון גמור בה' - אולי במקרה כזה הביטחון יעבוד לו. אולי תתכן מציאות כזו של תינוק שנשבה, ולא יודע דברים בסיסיים, אך בשביו מתחזק בביטחון. ראינו בדורנו שבויים בעזה שהתחזקו שם באמונתם ובקיום מצוותיהם, אף שלא ידעו דברים בסיסיים (לדוגמה, אחד החטופים החליט בשבי לברך לפני שהוא אוכל, אך לא ידע מה מברכים על כל דבר, ולכן בירך על כל דבר "בורא מיני מזונות").

⁹ אב"ד ור"מ בטלו.

¹⁰ מהדורת התשי"ע עמוד 78.

הפשטים, שהטבע עושה את שלו, כשהאדם משתמש בכל הכוחות הטבעיים המוחשים לנו.

דברים דומים בשם הגר"א מובאים גם על ידי החפץ חיים ב"נפוצות ישראל" (פרק ח'): :

כשמתחזק האדם במידת הביטחון - בודאי באה ברכה לתוך ביתו, וכדכתיב: "ברוך הגבר אשר יבטח בה' וגו'". ועל כן, כעת כאשר מתרבה כמה עניני מצוקות בעולם, אשר כמעט אין לנו שום מקור לפרנסה על פי דרך הטבע - אין לנו רק לחסות בשם השם, והיפלא מה' דבר להושיענו?! ובודאי על ידי שנחסה בו - ישלח לנו ברכתו ממעון קדשו. וכן רמז לנו הנביא, שכן יהיה בסוף ימי גלותינו, שנאמר (צפניה ג, יב): "והשארתי בקרבך עם עני ודל, וחסו בצל ה'", ולא פרש לנו הנביא פה מה יהיה כשנחסה בשם השם, ונתפרש במקום אחר, שנאמר (תהילים קיח, כו): "ברוך הבא בשם ה', ברכנוכם מבית ה'", ורוצה לומר שעל ידי שבא בשם ה' - יבוא עליו ברכה מבית ה', ששם מקור כל הברכות והשפעות... לחסות בשם השם - ובודאי ישלח לו ברכה במעשי ידיו.

ודע עוד, דמידת הביטחון אין תלוי בזכותים, שאפילו הוא אדם שאינו הגון, אך שחזק בטחונו בה' - כח הביטחון מגן עליו, ומתחסד עימו השם יתברך כל כך. כן כתב הגר"א. ושמעתי שכן איתא במדרש על הפסוק (תהילים לב, י): "רבים מכאובים לרשע, והבוטח בה' חסד יסובבנו", וכן מוכח פשטה דקרא: "הנה עין ה' אל יראיו, למיחלים לחסדו. להציל ממות נפשם, ולחיותם ברעב", ומדלא כתיב "יראיו המיחלים לחסדו", משמע דתרי מילי נינהו, ושמענו מזה, דאפילו איננו עדין בכלל כת יראי השם, רק הוא מיחל לחסדי השם - גם כן עין הקדוש ברוך הוא עליו להחיותו ברעב.¹¹

¹¹ אמנם יש להעיר שבחובות הלבבות (שער ד - שער הביטחון, פרק ג, בהקדמה הרביעית) אומר, לכאורה, הפוך מדברי הגר"א והחפץ חיים. זו לשונו: "וההקדמה הרביעית, שתהיה השגחתו חזקה והשתדלותו גדולה לקיים מה שחייבו בו הבורא מעבודתו, ולעשות מצוותיו ולהזהר מאשר הזהירו ממנו, כפי מה שהוא מבקש, שיהיה הבורא לו במה שהוא בוטח עליו בו, כמ"ש רז"ל: עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו, בטל רצונך מפני רצונו כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך, ואמר הכתוב: בטח בה' ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה. ואמר: טוב ה' לקויו לנפש תדרשנו. אבל מי שיבטח על הבורא והוא ממרה אותו, כמה הוא סכל וכמה דעתו חלושה והכרתו, כי הוא רואה, כי מי שנתמנה לו מבני אדם על דבר, כשהוא מצוה אותו להתעסק בצורך מצרכיו או מזהיר אותו מדבר ויעבר על מצוותיו, ויגיע לממנה עברו על מצותו, כי יהיה הסבה החזקה להמנע ממנו העשות מה שבטח עליו בו, כ"ש מי שעבר על חקי האלהים ומצוותיו, אשר יעד והעיד עליהם, שתהיה תוחלת הבוטח עליו נכזבה כשימרהו, ולא יהיה ראוי להקרא בשם בוטח באלהים, אך הוא, כמ"ש הכתוב: כי מה תקות חנף כי יבצע כי ישל אלוה נפשו הצעקתו ישמע אל, ואמר: הגנב רצח ונאף והשבע לשקר, ואמר: ובאתם ועמדתם לפני בבית הזה אשר נקרא שמי עליו, ואמר: המערת פריצים היה הבית הזה אשר נקרא שמי עליו".

אפשר אולי לחבר את השיטות יחד ולומר, שהבטחון פועל בכל מקרה, אך יש מדרגות בבטחון, ולא הרי השפעת בטחון של צדיק כהשפעת בטחון של אדם שמרשיע. וכך ניתן לדייק מדברי הגר"א עצמו (אדרת

בסיום ההלל אנו אומרים "ברוך הבא בשם ה' - ברכנוכם מבית ה'." מסביר זאת החפץ חיים: כל מי שבא בשם ה', כלומר בא במידת הביטחון - "ברכנוכם מבית ה' " יקבל ברכה והצלחה מהי.¹²

דברי הגר"א והחפץ חיים רמוזים גם בדברי חז"ל ובדברי הראשונים. ילקוט שמעוני (תהלים תשיט): "רבי אליעזר ורבי תנחום בשם רבי ירמיה: אפילו רשע ובוטח בה' - חסד יסובבנו." ובספר האמונה והבטחון לרמב"ן (פרק א):

בטח בה' ועשה טוב - כלומר אף על פי שאין בידך מעשים, ותדע בעצמך שאתה רשע, עם כל זה בטח בה', כי הוא בעל רחמים וירחם עליך, כמו שנאמר: ורחמי על כל מעשיו - רוצה לומר צדיקים ורשעים. ואמרו: בשעה שבן אדם מצטער, שכונה מה אומרת? קלני מראשי קלני מזרועי. על כן אמר בתחלה: בטח בה', כלומר בין שתהיה צדיק בין שתהיה רשע - בטח בה'.

רבינו יונה (משלי ג, כו):

והתקוה אצולה מן הבטחון הזה, כי גם בהיות עונותיו רבים ועצומים, יקוה אל רחמי ה' יתברך, כמו שנאמר: "כי לא על צדקותינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך כי על רחמך הרבים" (דניאל ט, יח), ונאמר: "שומע תפלה עדיך כל בשר יבואו" ונאמר: "דברי עוונות גברו מני פשענו אתה תכפרם" (תהלים סה, ג - ד), ונאמר: "יחל ישראל אל ה' כי עם ה' החסד והרבה עמו פדות" (שם קל, ז), פירוש, גם כי העוונות רבו "למעלה ראשי", "הרבה עמו פדות", כמו שנתבאר אחריו: "והוא יפדה את ישראל מכל עונותיו".

את הפסוק שאנו אומרים בסוף "שיר המעלות ממעמקים" - "והוא יפדה את ישראל מכל עונותיו" - מסביר ר' יונה: הוא יפדה את ישראל מעוונותיהם בזכות "יחל ישראל אל ה' ", בזכות הבטחון שיבטחו בה' על אף עוונותיהם.

עוד טענו כנגד השיר הפופולרי, שאמירה כזו עלולה לפגוע בעשיית השתדלות על ידי אנשים. יש להעיר על כך, כי גם החזון איש כותב (שם):

אליהו ישעיהו י, כ): "בטחון הוא מעלה היותר גדולה, היינו כשהוא בצדקתו, אבל לא על דרך מה שאמרו חז"ל: רשעים היו, אלא שתלו בטחונם בהקדוש ברוך הוא".
¹² אם בדיוקים במילות ההלל עסקינן, עוד דייקו: בהלל אנו אומרים (תהלים קטו, ט - יג): "יִשְׁרָאֵל בְּטַח בָּה' עֵזְרָם וּמִגְּנֵם הוּא. בֵּית אֶהְרֹן בְּטַחוּ בָה' עֵזְרָם וּמִגְּנֵם הוּא. יִרְאִי ה' בְּטַחוּ בָה' עֵזְרָם וּמִגְּנֵם הוּא, וּמִיָּד אַחַר כֵּן, הַבִּטְחוֹן פּוֹעֵל. בּוֹכּוֹת הַבִּטְחוֹן: "ה' זְכַרְנוּ יְבָרֵךְ. יְבָרֵךְ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת בֵּית אֶהְרֹן. יְבָרֵךְ יִרְאִי ה' הַקְּטָנִים עִם הַגְּדֹלִים".

גם עילות ההצלה שטבעת (=שטבע) בני האדם להשתדל בהן - משתנות אצל הבוטח, כי תחת לרדוף אחר נדיבים ושרים ולבקש תחבולות שוא, יפשפש הבוטח במעשיו ויפנה את לבו לתשובה תפילה וצדקה להעביר את רוע הגזירה.

אם כן, בין הבוטח שיהיה הטוב, ובין הבוטח שיהיה מה שה' יחליט שיהיה, עשויים למעט בהשתדלות מעשית (ולהרבות בהשתדלות רוחנית). המינוח הנכון בין השתדלות לביטחון תלוי במדרגת האדם, ומשתנה מאדם לאדם, ואף באותו אדם עשוי להשתנות מתקופה לתקופה ומענין לענין. "אם מגיע למדרגה יותר גבוהה בביטחון - אינו צריך אז לשום השתדלות, ובאם לאו - עדיין צריך הוא ל... השתדלות" (נתיבות שלום, מקץ). קשה לקבוע בזה גדרים ברורים, ואי אפשר להשוות בזה בין אדם לאדם. כך התבטא הרב נבנצל, במאמר על בטחון והשתדלות, ש"קשה להורות הלכה למעשה בסבך זה".

בשם הראייה מסבירים שהבטחון וההשתדלות לא סותרים זה את זה, "מזה ומזה אל תנח ידך". מחד גיסא יש להתחזק בביטחון, ומאידך גיסא יש לפעול בהשתדלות, בו זמנית (כעין זה מופיע במשפט כהן עמוד שכז-שכח). הביטחון צריך שלא לדחוק את ההשתדלות, אך גם ההשתדלות צריכה שלא לדחוק את הביטחון. על פי זה, השיר המדובר מחזק את ביטחונו, ואין זה סותר את השתדלותו. נראה שהרוב המוחלט של האנשים, שהשיר מושר בפייהם או באזניהם, לא רואים זאת כסתירה להשתדלות, אלא רואים זאת כחיזוק חיוני לביטחון, שבא יחד עם ההשתדלות. לא יהיה נכון למנוע מאיתנו את החיזוק הזה.

לסיום, במחלוקות רבות, אם מעמיקים במחלוקת, מוצאים שורש משותף בין שתי הדעות, ומגלים שהמחלוקת בעצם לא כל כך גדולה. נראה שכך גם בנידון דידן: החזון איש אמנם אמר, שלא בהכרח תקרה האפשרות של הטוב, אך לאפשרות השניה קרא החזון איש: "מוטב". כלומר, גם האפשרות שנראית בעינינו כרע, היא בעצם טוב. אף אם איננו מבינים מדוע זהו הטוב, ודאי שמה שה' עושה - הוא הטוב האמיתי. זוהי בעצם הלכה מפורשת בשולחן ערוך (אורח חיים רל, ה): "לעולם יהא אדם רגיל לומר: **כל מה דעביד רחמנא - לטב עביד**". ודאי שמה שה' עושה הוא הטוב. החזון איש, כנראה, לא חולק על כך.

וגם בשיר המתפשט, שמכריז שה' עושה לנו תמיד את הטוב, ניתן בהחלט להכניס במילות השיר את הכוונה: אמנם יכולים לקרות לנו דברים שנראים לנו כרעים, אך אף אם איננו מבינים מדוע, אנו בטוחים שדברים אלו הם בעצם טובים. ודאי שה' עושה לנו בעצם את הטוב, כי ה' יתברך אוהב אותנו, וודאי תמיד יעשה לנו רק טוב, ועוד יותר טוב ועוד יותר טוב...¹³

¹³ הערת הרב אהרון בורנשטיין: עוד אפשר לבאר שמילות השיר הם תפילה - כיון שה' יתברך אוהב אותנו, אנו מבקשים ומתפללים שהוא יעשה לנו תמיד רק את הטוב.